অধ্যায় ৬ঃ জ্যা জ্যাঁক ৰুছো

অধ্যায় গাঁথনি

৬.১ উদ্দেশ্য
৬.২ পৰিচয়
৬.৩ সামাজিক চুক্তি তত্ত্ব
৬.৪ সাধাৰণ ইচ্ছা তত্ত্ব
৬.৫ ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰালৈ ৰুছোৰ অৱদান
৬.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৬.৭ অধিক জানিবলৈ
৬.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৬.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

৬.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনিন্জ্ঞঞ্

- ৰুছোৰ সামাজিক চুক্তি তত্ত্বৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব
- ৰুছোৰ সাধাৰণ ইচ্ছাৰ তত্ত্বৰ বিষয়ে বুজিব পাৰিব
- ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰালৈ ৰুছোৰ অৱদান সম্পর্কে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব।

৬.২ পৰিচয়

ফৰাছী চিন্তাবিদ জ্যাঁ জেক ৰুছো (১৭১২-১৭৭০ খ্রীষ্টাব্দ) ৰ চিন্তা-ধাৰণাবোৰে আনকি সমসাময়িক যুগৰ ৰাজনৈতিক চিন্তাৰ জগতখনকো গভীৰভাৱে প্রভাৱিত কৰিছে। প্লেট',থ'মাচ হ'বচ্, জন লক আৰু মণ্টেস্কিউৰ দৰে চিন্তাবিদসকলৰ দ্বাৰা ৰুছোযথেষ্ট প্রভাৱিত হৈছিল। তেওঁ লিখা কেইখন মান গুৰুত্বপূর্ণ গ্রন্থ হ'ল- *Two Essays Written for the Academy of Dijon, Contract Social, The Dialogues* and *The Reveries* ।

সামাজিক চুক্তি ধাৰাৰ ক্ষেত্রত ৰুছো তৃতীয়জন চিন্তাবিদ হ'ব পাৰে। কিন্তু সমতা, স্বাধীনতা আৰু গণতন্ত্র ইত্যাদিৰ দৰে আধুনিক মূল্যবোধৰ নামত প্রচলিত আধুনিক, সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক অনুষ্ঠানসমূহৰ বিৰুদ্ধে এক শক্তিশালী সমালোচনা আগবঢ়োৱাৰ ক্ষেত্রত ভূমিকা অন্যতম। ৰুছোৱে আধুনিক সংস্থাসমূহৰ নিম্নগামীকৰণ সিহঁতে স্তৰক্রমৰ প্রাকৃতিক স্তৰটোক অধিক্রম ব্যৱস্থাৰ নামত কৰিব বিচৰা নাই; ইয়াৰ পৰিৱর্তে, তেওঁ বাবে বাৰে এই অনুষ্ঠানসমূহে সকলোৰে বাবে সমান আৰু স্বাধীন অধিকাৰৰ ব্যৱস্থা কৰাত হোৱা ব্যর্থতাকহে প্রকাশ কৰিছে। আন কথাত, অতি গুৰুত্বপূর্ণভাৱে ৰুছোৱে আধুনিকতাৰ প্রগতিশীলতাক প্রশ্ন কৰাৰ এক বিপৰীতমুখী ধাৰা আৰম্ভ কৰিছে। এই অধ্যায়ত আমি ৰুছোৰ *সামাজিক চুক্তি তত্ত্ব* আৰু *সাধাৰণ ইচ্ছাৰ তত্ত্ব*লগতে ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰালৈ ৰুছোৰ অৱদান সম্পর্কে ব্যাখ্যা কৰিম।

৬.৩ সামাজিক চুক্তি তত্ত্ব

ৰুছোই তেওঁৰ গ্ৰন্থ *Contract Social*ত সামাজিক চুক্তি তত্ত্বটোৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিল। ৰুছোৰ মতে ধনী শ্ৰেণীটেৰে কৰা শোষণ ৰোধ কৰি নিজৰ স্বাধীনতা আৰু অধিকাৰকৰক্ষণাবেক্ষণ দিবলৈ জনসমূহে ইচ্ছাকৃতভাৱে ৰাষ্ট্ৰ গঠন কৰিছিল। ৰাষ্ট্ৰৰ উত্থান ঘটাৰ পূৰ্বে অধিকাংশ লোকেই শোচনীয় পৰিৱেশত জীৱন নিৰ্বাহ কৰিছিল। এই পৰিৱেশ আছিল দুখ-দুৰ্দশা, হিংসা আৰু অপৰাধেৰে ভৰা প্ৰকৃতি জগত। মানুহৰ ওপৰত চলা শোষণৰ ওৰ পেলাবলৈ তথা স্বাধীনতা আৰু অধিকাৰ সুৰক্ষিত কৰিবলৈ মানুহে নিজে সকলোৰে সন্মতিৰ আধাৰত সম্পাদিত এখন চুক্তিৰ মাধ্যমেৰে ৰাজনৈতিক সংগঠন অথবা ৰাষ্ট্ৰ গঠন কৰিছিল।

ৰুছোৰে কৈছে যে কৃষিক্ষেত্ৰৰ উন্নয়নৰ লগে লগে মানুহৰ মাজত অসমতাৰ আৰম্ভণি ঘটিছিল। কৃষিক্ষেত্ৰত কৃষিকাৰ্য্যৰ আৰম্ভণিৰ লগে লগে ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ ধাৰণাটো উদ্ভৱ হৈছিল। মানুহে যথেষ্ট পৰিমাণৰ সম্পত্তি অৰ্জন কৰিব বিচাৰিছিল। ইয়াৰ ফলত এখন শ্ৰেণী সমাজৰ সৃষ্টি হৈছিল, যিখন সমাজে ধনী আৰু দুখীয়া দুটা শ্ৰেণীৰ মানুহৰ জন্ম দিছিল। যেতিয়া সমাজত ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ ধাৰণাটোৰ উদ্ভৱ হৈছিল, তেতিয়া মানুহে, বিশেষকৈ ধনী শ্ৰেণীয়ে এই ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ সুৰক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা অনুভৱ কৰিছিল। এই উদ্দেশ্যে ধনী শ্ৰেণী আৰু দুখীয়া শ্ৰেণী উভয়ে এখন চৰকাৰ গঠন কৰিবলৈ তেওঁলোকৰ মাজত এখন সামাজিক চুক্তি স্বাক্ষৰৰ বাবে সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিছিল।

কিন্তু এই সামাজিক চুক্তিখন অৰ্থনৈতিক অসমতাৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত আছিল। সেয়েহে, এই চৰকাৰখনে কেৱল মাত্ৰ ধনী শ্ৰেণীৰ স্বাৰ্থৰক্ষাৰ বাবেহে কাম কৰিছিল। দৰাচলতে, এই সামাজিক চুক্তিখন ধনী শ্ৰেণীটোৰে দুখীয়া শ্ৰেণীৰ লগত খেলা এক কৌশলহে আছিল। সেইবাবে, প্ৰথম সামাজিক চুক্তিখনৰ ক্ষেত্ৰত দুখীয়া শ্ৰেণীটো যথেষ্ট অসুখী হৈছিল আৰু এই সামাজিক চুক্তিখন নিপাত কৰি দ্বিতীয় এখন সামাজিক চুক্তি স্বাক্ষৰ কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিছিল। দ্বিতীয় সামাজিক চুক্তিখন 'সাধাৰণ ইচ্ছা'ৰ ধাৰণাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত আছিল। দ্বিতীয় সামাজিক চুক্তিখনত সকলো মানুহে একেলগ হৈ সকলো ক্ষমতা তেওঁলোকক নিজকেই দিবলৈ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিছিল। তেওঁলোকে হবচে আৰু লকে কোৱাৰ ধৰণে সকলো ক্ষমতা আৰু স্বাধীনতা এজন ব্যক্তি বা এটা গোষ্ঠীৰ হাতত প্ৰদান কৰা নাছিল। তেওঁলোকে সাৰ্বভৌম ক্ষমতাৰ অধিকাৰী প্ৰতিষ্ঠিত কৰিছিল আৰু এই সাৰ্বভৌম অধিকাৰীজন সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ভিত্তিত নিৰ্ধাৰিত হৈছিল। এই ক্ষমতা সকলো মানুহৰ হাতত ন্যস্ত আছিল।

এনেদৰে, ৰুছোৰ মতে সমাজ ব্যৱস্থাত ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ আগমনৰ লগে লগে শান্তিপূৰ্ণ পৰিবেশ আৰু শৃংখলা ভংগ হৈছিল আৰু মানুহে পুৰণি প্ৰশান্ত আৰু সুখী জীৱনটো ঘূৰাই অনাৰ প্ৰয়োজনীয়তা অনুভৱ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। এই সমস্যাটো এটা সামাজিক বা ৰাজনৈতিক সংঘৰ সৃষ্টিৰ জৰিয়তে সমাধান কৰা হৈছিল যাৰ ক্ষেত্ৰত সমাজৰ সকলো সদস্যই সন্মতি প্ৰদান কৰিছিল। এই কথাত লকৰ সৈতে ৰুছো একমত আছিল যে সামাজিক চুক্তিৰ বাধ্যবাধকতাৰ বাবে ব্যক্তিৰ সন্মতি নিতান্তই প্ৰয়োজনীয়। ব্যক্তিয়ে তেওঁলোকৰ সমস্ত সমাজৰ ওচৰত সমৰ্পণ কৰিছিল যদিও সমাজৰ সদস্য হিচাপে তেওঁলোকে সকলোখিনিৰে অধিকাৰী হৈছিল। এই সামাজিক চুক্তিত প্ৰত্যেকেই লাভবান হোৱাটো প্ৰতীয়মান হৈছিল আৰু কোনেও দুৰ্ভাগ্যজনক বুলি প্ৰদৰ্শিত হোৱা নাছিল। এই সামাজিক চুক্তিখনৰ জৰিয়তে ৰুছোৰে জন সাৰ্বভৌমত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰিব বিচাৰিছিল যাৰ প্ৰকৃতি আছিল অসীম, অবিভাজ্য আৰু অহস্তান্তৰযোগ্য।

ৰুছোই সামাজিক চুক্তি তত্ত্বৰ দুটা দিশ আছিল। তেওঁৰ মতে ব্যক্তি সাৰ্বভৌম কৰ্তৃত্ব আৰু অন্য ব্যক্তি উভয়ৰে প্ৰতি দায়ৱদ্ধ আছিল। সম্প্ৰদায় এটাৰ সৰ্ব শক্তি প্ৰয়োগ কৰি ইয়াৰ প্ৰতিগৰাকী সদস্যৰে স্বাধীনতা আৰু সম্পত্তি ৰক্ষা কৰাৰ উদ্দ্যেশেৰে ৰাষ্ট্ৰ গঠন কৰা হৈছিল। এই চুক্তি মানি লোৱা সকলো ব্যক্তিয়ে আগৰ দৰেই মুক্ত

জীৱন যাপন কৰিব পাৰিছিল। সামাজিক চুক্তিৰ ফলশ্ৰুতিত সৃষ্টি হোৱা ৰাষ্ট্ৰ আছিল এক নৈতিক আৰু সামূহিক অভিকৰণ। ই আছিল প্ৰতিগৰাকী ব্যক্তিৰ জীৱনৰ সৈতে জড়িত এটা সংগঠন। সমাজৰ প্ৰতিগৰাকী ব্যক্তিয়েই সচেতন অথবা অচেতনভাৱে এই সংগঠনটোলৈ নিজ নিজ অৱদান আগবঢাইছিল। ব্যক্তিৰ অস্তিত্ব বৰ্তাই ৰখাৰ ক্ষেত্ৰত ৰাষ্ট্ৰই এটা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে। ৰাষ্ট্ৰৰ উপস্থিতি অবিহণে ব্যক্তিয়ে নিজৰ স্বাধীনতা আৰু অধিকাৰ উপভোগ কৰিব নোৱাৰে।

ৰুছোৰ সামাজিক চুক্তি তত্ত্বটোৰ এটা বৈশিষ্ট্য হ'ল সমতাৰ ধাৰণাটোৰ উপস্থিতি। ৰুছোৰ দৃষ্টিভংগী অনুসৰি সমতাৰ নীতিৰ বাবে মানুহে নিজৰ সকলো অধিকাৰ সম্পৰ্ণ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহে। এই চুক্তিৰ অধীনত ব্যক্তিয়ে সমাজ অথবা সাৰ্বভৌমত্বৰ হাতত নিজৰ অধিকাৰবোৰ সমৰ্পণ কৰে। কিন্তু একে সময়তে সমাজৰ সদস্য হিচাপে তেওঁলোকে নিজ নিজ অধিকাৰ আৰু স্বাধীনতা নিজৰ সৈতেই ৰাখি থ'ব পাৰে। সামাজিক চুক্তি তত্ত্বটোৰ জৰিয়তে ৰুছোই প্ৰকাশ কৰা আন এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় হ'ল- ৰাষ্ট্ৰৰ দিক্‌নিৰ্দেশনাত ব্যক্তিয়ে ন্যায় তথা অন্য ব্যক্তিৰ প্ৰতি দয়া প্ৰদৰ্শন আদিৰ দৰে ব্যক্তিগত বোধবোৰ বিকশাই তুলিব পাৰে।

৬.৪ সাধাৰণ ইচ্ছা তত্ত্ব

ৰুছোৰ 'সাধাৰণ ইচ্ছা তত্ত্ব'টোৱে ৰাজনৈতিক তত্ত্বৰ জগতখনত এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান দখল কৰি আছে। ৰুছোৰ সামাজিক চুক্তি তত্ত্ব অনুসৰি ব্যক্তিয়ে এই সাধাৰণ ইচ্ছা অথবা সমূহৰ চূড়ান্ত নিৰ্দেশ মানি লৈ নিজ নিজ ক্ষমতা আৰু সামাজিক স্থিতি সম্পৰ্ণ কৰে। এই চুক্তিৰ অধীনত গঢ় লোৱা ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাটোৰ মূল হ'ল চৰম ক্ষমতা হস্তগতকৰণ। সকলো নাগৰিকৰ সংশ্লিষ্ট ইচ্ছা এই সাধাৰণ ইচ্ছাত বিলীন হৈ পৰে। সাধাৰণ ইচ্ছাৰ লক্ষ্য হ'ল সকলোৰে সাধাৰণ মংগল সাধন কৰা। সকলোৰে মনত সাধাৰণ ইচ্ছা জাগিব লাগিব আৰু সকলোৰে ক্ষেত্ৰত এই ইচ্ছা প্ৰযোজ্য হ'ব লাগিব। ৰুছোৰ মতে, সাধাৰণ ইচ্ছা স্ব-বিৰোধী নহয়, ই যুক্তিসংগত। যুক্তি আৰু জ্ঞানৰ ভিত্তিত সাধাৰণ ইচ্ছা গঢ় লৈ উঠে আৰু সকলোৰে মংগল সাধনৰ বাবে এই ইচ্ছাৰ্ প্ৰয়োগ ঘটে।

ৰুছোৱে মত আগবঢ়াইছিল যে ব্যক্তিগত সম্পত্তিয়ে সমাজত আনি দিয়া অৰাজকতাৰ প্ৰতি পৰিশ্ৰান্ত হৈ এজন সাৰ্বভৌম সৃষ্টি কৰাৰ বাবে চিন্তা কৰিছিল। সামাজিক চুক্তিখন ব্যক্তি আৰু ব্যক্তিৰ দ্বাৰা গঠিত সম্প্ৰদায়ৰ মাজত সম্পন্ন হৈছিল যিসকল ব্যক্তিয়ে সমাজ গঠন কৰিছিল। ব্যক্তিসকলে মোটামুটিভাৱে তেওঁলোকৰ সকলো ক্ষমতা আৰু অধিকাৰ সমাজ বা সম্প্ৰদায়ৰ হাতত সমৰ্পন কৰিছিল আৰু সাধাৰণ ইচ্ছাৰ আগত বশ্যতা স্বীকাৰ কৰিছিল, যি চূড়ান্ত বিশ্লেষণ অনুসৰি আছিল সাৰ্বভৌম।

ৰুছোৰ মতে, সাধাৰণ ইচ্ছা হ'ল ব্যক্তিৰ সকলোবোৰ ইচ্ছাৰ সমষ্টি যি ব্যক্তিৰ বুদ্ধি আৰু দূৰদৰ্শিতাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। আন কথাত, সাধাৰণ ইচ্ছা হ'ল সকলো ব্যক্তিৰ সমূহীয়া কল্যাণৰ বাবে কৰা ইচ্ছা। ই হ'ল সমূহীয়া চেতনা। ৰুছোৱে বিশ্বাস কৰিছিল যে সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ক্ষেত্ৰত কোনো ব্যক্তিয়েই দাস নহয় বা কোনো ব্যক্তিয়েই আনৰ অধীন নহয়, প্ৰত্যেকেই মুক্ত বা স্বাধীন।

5 জানি থোৱা ভাল

ৰুছোৱে *সাধাৰণ ইচ্ছা* আৰু *সকলোৰে ইচ্ছাৰ* মাজত পাৰ্থক্য দাঙি ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। তেওঁ বিশ্বাস কৰে যে সাধাৰণ ইচ্ছাই মোটামুটিভাৱে সমাজৰ ভালৰ বিষয়ে বিবেচনা কৰে, আনহাতে সকলোৰে ইচ্ছা আত্ম-স্বাৰ্থৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত। সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ক্ষেত্ৰত সকলো মানুহেই চৰকাৰ, সকলোৱেই শাসক, সকলোৱেই আজ্ঞাপালক আৰু সকলোৱেই প্ৰয়োগকাৰী।

ৰুছোৱে কৈছে যে সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ধাৰণাটো তলত উল্লেখ কৰা বৈশিষ্ট্যসমূহৰ জৰিয়তে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি —

- সাধাৰণ ইচ্ছা উৎপত্তিৰ দিশৰপৰা সাধাৰণ। ই সূচায় যে প্ৰত্যেকেই সাধাৰণ ইচ্ছাৰ অংশ হোৱা উচিত। সামাজিক চুক্তিৰ পৰা কোনো ব্যক্তিকেই বাদ দিব নোৱাৰি।
- সাধাৰণ ইচ্ছা উদ্দেশ্যগতভাৱে সাধাৰণ। ই বুজায় যে সাধাৰণ ইচ্ছাৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য হ'ল সমূহীয়া কল্যাণ সাধন। ই স্বাৰ্থপৰ নহয়।
- সাধাৰণ ইচ্ছা গঠনগতভাৱে সাধাৰণ। ই আইন প্ৰণয়নৰ সৈতে জড়িত। এই আইন সাধাৰণ, বিশেষ নহয়। এই সাধাৰণ আইন সকলোৱে বাস্তৱায়িত কৰা উচিত, সকলোৱে মানি চলা উচিত আৰু সকলোৱে ইয়াৰ পৰা লাভৱান হোৱা উচিত। আইন প্ৰণয়নৰ ক্ষেত্ৰত আইনৰ ভাষা বা বিষয়বস্তু সাধাৰণ হোৱা উচিত। ই কোনো বিশেষ গোষ্ঠীক সম্বোধন কৰাটো উচিত নহয়।
- ৰুছোৱে কৈছে যে মানুহৰ ব্যক্তিগত সম্পত্তি থাকিব, যদিও ইয়ে দুৰ্নীতিৰ দিশে পথ প্ৰদৰ্শিত কৰিব। তেওঁ কৈছে যে যিকোনো সমাজত প্ৰত্যেকেই সমান পৰিমাণৰ সম্পত্তি লাভ কৰাটো সম্ভৱপৰ নহয়। কিন্তু তেওঁ কৈছে যে মানুহৰ মাজত ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ ক্ষেত্ৰত থকা বৈসাদৃশ্য চৰম হোৱা উচিত নহয়। ই বুজায় যে এটা শ্ৰেণীৰ হাতত আন এটা শ্ৰেণীক কিনিব পৰাকৈ অত্যাধিক পৰিমাণৰ ব্যক্তিগত সম্পত্তি থাকিব নালাগে আৰু এটা শ্ৰেণীৰ হাতত নিজক বিক্ৰী কৰিব লগাকৈ যথেষ্ট কম পৰিমাণৰ সম্পত্তিও থাকিব নালাগে। ৰুছোৱে কৈছে যে ধনী আৰু দুখীয়া শ্ৰেণীৰ মাজৰ পাৰ্থক্য নূন্যতম হোৱা উচিত। এনেদৰে, তেওঁলোকৰ মাজত অৰ্থনৈতিক সমতা থকা উচিত।
- ৰুছোৱে অংকন কৰাৰ দৰে সাধাৰণ ইচ্ছাৰ প্ৰকৃতি অসীম, অবিভাজ্য আৰু অহস্তান্তৰযোগ্য। এবাৰ বিভাজিত হ'লে ই সাধাৰণ ইচ্ছাৰ পৰিৱৰ্তে আংশিক ইচ্ছা নামেৰেহে বিভূষিত হ'ব।
- ৰুছোৰ মতে, মানুহে তেওঁলোকক নিজক প্ৰতিনিধিত্ব কৰাৰ কৰ্তৃত্ব আনৰ হাতত অৰ্পন কৰাৰ কোনো অধিকাৰ নাই। তেওঁ সাধাৰণ ইচ্ছাৰ জৰিয়তে প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাত বিশ্বাসী।

ৰুছোৰ সাধাৰণ ইচ্ছা তত্ত্বটো তীব্ৰ সমালোচনাৰ সন্মুখীন হৈছে —

- ৰুছোৱে কৈছে যে কেৱল প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰতহে মানুহৰ সাধাৰণ ইচ্ছা বৰ্তি থাকিব পাৰে। কিন্তু, সাম্প্ৰতিক পৰিবেশত বিশাল ভৌগোলিক আকাৰ আৰু জনসংখ্যাৰ বাবে প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰৰ ধাৰণাটো অসম্ভৱ। ইয়াৰোপৰি, এখন বিচিত্ৰ দেশত ই সম্পূৰ্ণৰূপে অসম্ভৱ। ই কেৱল সমজাতীয় দেশতহে সম্ভৱ।
- ৰুছোৱে কৈছে যে সাধাৰণ ইচ্ছা উৎপত্তিৰ ফালৰ পৰা সাধাৰণ। ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল সকলো মানুহেই সাধাৰণ ইচ্ছাৰ অংশ। কিন্তু ৰুছোৱে "সকলো মানুহ"ৰ জৰিয়তে মহিলাসকলক বাদ দি কেৱল মাত্ৰ পুৰুষকলকহে সূচাইছে। ই সাধাৰণ ইচ্ছাৰ আংশিক বৈশিষ্ট্যক প্ৰতিফলিত কৰে।
- ৰুছোৱে কৈছে যে সাধাৰণ ইচ্ছা আনৰ দ্বাৰা প্ৰতিনিধিত্ব কৰিব নোৱাৰি। কিন্তু পিছ মুহূৰ্ততে তেওঁ কৈছে যে মহিলাসকলৰ ইচ্ছাক পুৰুষসকলে প্ৰতিনিধিত্ব কৰিব পাৰে। গতিকে, সমালোচকসকলৰ মতে, ৰুছো তেওঁৰ নিজৰ মতামতৰ ক্ষেত্ৰতেই পৰস্পৰ বিৰোধী।
- সমালোচকসকলৰ মতে সাধাৰণ ইচ্ছাই মানুহক জীয়াই থকাৰ অধিকাৰ প্ৰদান নকৰে। যিহেতু সকলো মানুহেই সাধাৰণ ইচ্ছাৰ অংশ, সেয়েহে সকলোৱে সকলোৰে দ্বাৰা গ্ৰহণ কৰা সিদ্ধান্ত মানি চলিবই লাগিব। যদি সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ভিত্তিত গ্ৰহণ কৰা সিদ্ধান্তৰ বাবে এজন ব্যক্তিৰ জীৱন বিপন্ন হয়, তেতিয়া সেই ব্যক্তিজনৰ

ওচৰত সাধাৰণ ইচ্ছাৰ সিদ্ধান্তক অনুসৰণ কৰাৰ বাহিৰে আন কোনো বিকল্প নাথাকে।

- সাধাৰণ ইচ্ছা ইয়াৰ উদ্দেশ্যৰ ক্ষেত্ৰতো সমস্যাযুক্ত। সাধাৰণ ইচ্ছা অনুসৰি মানুহে সমূহীয়া কল্যাণৰ বাবে চিন্তা কৰিব। কিন্তু, সমালোচকসকলৰ মতে কোনোবাই সমূহীয়া কল্যাণৰ বাবে চিন্তা নকৰিবও পাৰে। এই ক্ষেত্ৰত যদি মানুহৰ ওপৰত বল প্ৰয়োগ কৰা হয়, তেতিয়া মানুহৰ স্বাধীনতা নাথাকিব।

এনেবোৰ সমালোচনা স্বত্বেও ই এইটো নুবুজায় যে সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ধাৰণাটোৰ মুঠেও কোনো মূল্য নাই। নিসন্দেহে ৰাজনৈতিক তত্ত্বলৈ ইয়াৰ যথেষ্ট গুৰুত্ব আছে। এই তত্ত্বটোৰ সৰ্বাধিক আৱশ্যকতা এয়াই যে বল নহয়, ইচ্ছাই হ'ল ৰাষ্ট্ৰৰ মূল ভিত্তি আৰু এনেদৰে এই তত্ত্বটোৱে ব্যক্তি স্বাৰ্থতকৈ সামাজিক স্বাৰ্থক অগ্ৰাধিকাৰ দি এখন আদৰ্শ ৰাষ্ট্ৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ ক্ষেত্ৰত সহায় কৰিছে।

W অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন ১ ঃ ৰুছোৰ প্ৰথম সামাজিক চুক্তিখন অৰ্থনৈতিক সমতাৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত। (শুদ্ধ /অশুদ্ধ)

.....

.....

প্ৰশ্ন ২ ঃ ৰুছোৰ মতে, সামাজিক চুক্তিৰ পৰিণতি কি?

.....

.....

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ৰুছোৰ মতে, সামাজিক চুক্তিৰ ভিত্তি কি?

.....

.....

প্ৰশ্ন ৪ ঃ ৰুছোৰ মতে, সাধাৰণ ইচ্ছাৰ প্ৰকৃতি কেনেকুৱা?

.....

.....

৬.৫ ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰালৈ ৰুছোৰ অৱদান

ৰুছো ১৮ শতিকাৰ সেইসকল ৰাজনৈতিক দাৰ্শনিকসকলৰ মাজৰ এজন যিসকলে তেওঁলোকৰ নিজৰ সময়ছোৱাত অপৰিসীম প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল আৰু বৰ্তমান সময়তো এই প্ৰভাৱ ক্ৰমান্বয়ে বাঢ়ি আছে। এইটোও কোৱা হয় যে তেওঁৰ সাধাৰণ ইচ্ছা তত্ত্বটো পৰৱৰ্তী ৰাজনৈতিক দাৰ্শনিকসকলৰ বাবে পথপ্ৰদৰ্শক হিচাপে পৰিগণিত হৈছিল যিসকলে ব্যক্তিৰ অধিকাৰ দাবী কৰাত আগ্ৰহী হৈছিল আৰু ব্যক্তিবাদত বিশ্বাস কৰিছিল। তেওঁৰ সাধাৰণ ইচ্ছা তত্ত্ব আৰু তেওঁৰ লেখনিয়ে অষ্টাদশ শতিকাত সৰ্বত্ৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল।

ৰাজনৈতিক দৰ্শনৰ ক্ষেত্ৰখনলৈ তেওঁৰ আন এক গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱদান এই যে এৰিষ্টটলৰ পিছত তেওঁ প্ৰচাৰ কৰিছিল যে মানুহ এক ৰাজনৈতিক জীৱ। এয়া আছিল মেকিয়াভেলি আৰু হব্‌চে প্ৰচাৰ কৰা ৰাজনৈতিক দৰ্শনৰ বিৰোধী আৰু যিসকলে বিশ্বাস কৰিছিল যে মানুহ অহংকাৰী আৰু আক্ৰমণাত্মক আৰু সেয়েহে মানুহৰ আবেগ সংযত হোৱা উচিত। তেওঁ মধ্যযুগৰ পৰম্পৰাগত তত্ত্বসমূহক চিৰদিনৰ বাবে বিদায় দিছিল।

ৰুছোৱে জাতি-ৰাষ্ট্ৰৰ ধাৰণাটোৰ ওপৰত বিশ্বাস কৰা নাছিল, কাৰণ তেওঁ বিশ্বাস কৰিছিল যে সেই সময়ত

স্বাধীন নাগৰিকতাৰ ধাৰণাটো আছিল অসম্ভৱ। সি যি নহওক, তেওঁ জাতীয় সংহতি আৰু একতাৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি সেই সময়ছোৱাৰ ৰাজনৈতিক দৰ্শনলৈ তেওঁৰ অৱদান আগবঢ়াইছিল। যদিও তেওঁ নিজে এজন জাতীয়তাবাদী নাছিল, তেওঁ জাতীয়তাবাদৰ সপক্ষে থিয় দিছিল।

ৰুছোৰ বিষয়ে কোৱা হয় যে তেওঁৰ ৰাজনৈতিক দৰ্শনে একতা, সংহতি আৰু জাতীয় একীকৰণৰ ধাৰণা প্ৰচাৰ কৰিছিল আৰু জ্যাঁ বদা আৰু হব্চৰ দৰে তেওঁ জাতীয়তাবাদৰ ধাৰণা আগবঢ়াইছিল।

ৰুছোৱে কৈছে যে জনসাধাৰণেই হৈছে চূড়ান্ত কৰ্তৃত্ব আৰু সকলো ৰাজনৈতিক কৰ্তৃত্ব প্ৰদানৰ উৎস আৰু চৰকাৰ হ'ল এই সাৰ্বভৌম কৰ্তৃত্বই প্ৰদান কৰা নিৰ্দেশনাসমূহ কাৰ্যকৰী কৰা কেবল মাত্ৰ এটা সংস্থা।

আমি জানিছো যে ৰুছোৰ ৰাজনৈতিক দৰ্শনে তেওঁৰ সময়ছোৱাত যথোচিত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ স্বাধীনতা আৰু সমতাৰ ধাৰণা যে ১৭৮৯ চনৰ ফৰাছী বিপ্লৱৰ বাবে দায়ী আছিল, সেয়া কোনেও নুই কৰিব নোৱাৰে। তেওঁৰ ৰাজনৈতিক দৰ্শন বিপ্লৱৰ পিছৰ সময়ছোৱাত, অন্ততঃ নেপোলিয়নৰ উত্থানৰ সময়ছোৱালৈ ফৰাছী লোকসকলৰ বাবে কেৱল মাত্ৰ অনুপ্ৰেৰণাৰ এক উৎসই নাছিল, লগতে পথনিৰ্দেশক শক্তিও আছিল।

আমি তেওঁৰ অৱদানৰ বিষয়ে ইয়াকে কৈ সামৰণি মাৰিব পাৰো যে, সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ধাৰণাই হ'ল ৰুছোৰ দৰ্শনৰ মূলকথা আৰু সম্ভৱতঃ ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰালৈ এইয়াই তেওঁৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱদান। তেওঁ জনসাধাৰণক ৰাজনৈতিক কৰ্তৃত্বৰ চৰম উৎস হিচাপে প্ৰদৰ্শিত কৰিছে। তেওঁ এই মতৰ ওপৰত জোৰ প্ৰদান কৰিছে যে ৰাষ্ট্ৰ হ'ল সামাজিক সংগঠন, ই হ'ল সমূহীয়া নীতিবোধ আৰু সাধাৰণ ইচ্ছা। তেওঁ এই মতবাদটো সমৰ্থন কৰে যে ৰাজনৈতিক দায়বদ্ধতাৰ মূল ভিত্তি হ'ল সন্মতি।

t ৬.১ চিন্তা-চৰ্চা কৰক

সামাজিক চুক্তিতত্ত্ববিদ হবচ্, ল'ক আৰু ৰুছোৰ ৰাজনৈতিক দৰ্শনৰ মাজৰ সাদৃশ্য আৰু বৈসাদৃশ্যসমূহ বিচাৰি উলিয়াবলৈ যত্ন কৰক।

w অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন ৫ ঃ ৰুছোৰ মতে, মানুহ এজন ৰাজনৈতিক জীৱ। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

.....

প্ৰশ্ন ৬ ঃ ৰুছোৰ মতে, কৰ্তৃত্বৰ চৰম উৎস কোন?

.....

প্ৰশ্ন ৭ ঃ ৰুছোৰ সাধাৰণ ইচ্ছাতত্ত্বৰ দুটা আঁসোৱাহ লিখক।

.....

.....

2 ৬.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ফৰাছী চিন্তাবিদ জ্যাঁ জেক ৰুছো (১৭১২-১৭৭০ খৃষ্টাব্দ) আধুনিক যুগৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ চিন্তাবিদ সকলৰ মাজৰ এজন আছিল। তেওঁ লিখা কেইখন মান গুৰুত্বপূৰ্ণ গ্ৰন্থ হ'ল- *Two Essays Written for the Academy of Dijon, Contract Social, The Dialogues* and *The Reveries*।

- ৰুছোৰ মতে, পোন প্ৰথমে জনসাধাৰণে বিশেষকৈ ধনী শ্ৰেণীয়ে তেওঁলোকৰ ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ সুৰক্ষাৰ বাবে এখন সামাজিক চুক্তি স্বাক্ষৰ কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা অনুভৱ কৰিছিল। কিন্তু প্ৰথম সামাজিক চুক্তিখন ভংগ হৈছিল, যিহেতু ই অৰ্থনৈতিক অসমতাৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত আছিল।
- ইয়াৰ পিছত সাধাৰণ ইচ্ছাক মূল ভিত্তি হিচাপে লৈ দ্বিতীয়খন সামাজিক চুক্তি স্বাক্ষৰিত হৈছিল। এই সামাজিক চুক্তিখনৰ জৰিয়তে ৰুছোৱে জন সাৰ্বভৌমত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰিব বিচাৰিছিল।
- ৰুছোৱে সাধাৰণ ইচ্ছাক সকলো ব্যক্তিৰে সমূহীয়া কল্যাণ সাধনৰ বাবে প্ৰকাশ কৰা ইচ্ছা হিচাপে অভিহিত কৰিছে। সাধাৰণ ইচ্ছা উৎসগতভাৱে, উদ্দেশ্যগতভাৱে আৰু গঠনগতভাৱে সাধাৰণ। সাধাৰণ ইচ্ছাই অৰ্থনৈতিক সমতাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে।
- সাধাৰণ ইচ্ছাৰ প্ৰকৃতি অসীম, অবিভাজ্য আৰু অহস্তান্তৰযোগ্য। তেওঁ সাধাৰণ ইচ্ছাৰ জৰিয়তে প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাত বিশ্বাসী।
- ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰাৰ ইতিহাসলৈ ৰুছোৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱদানটো হ'ল তেওঁৰ সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ধাৰণা।
- জনসাধাৰণক ক্ষমতাৰ চৰম আধাৰ হিচাপে অভিহিত কৰি ৰাজনৈতিক তত্ত্বৰ দিশলৈ তেওঁৰ অৱদান আগবঢ়াইছে। ইয়াৰোপৰি, তেওঁৰ ৰাজনৈতিক দৰ্শনে মানুহক এক ৰাজনৈতিক জীৱ হিচাপে অভিহিত কৰিছে আৰু একতা, সংহতি আৰু জাতীয় একীকৰণৰ ধাৰণাক সমৰ্থন কৰিছে।
- এনেবোৰ সমালোচনা স্বত্বেও ই এইটো নুবুজায় যে সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ধাৰণাটোৰ মুঠেও কোনো মূল্য নাই। নিসন্দেহে ৰাজনৈতিক তত্ত্বলৈ ইয়াৰ যথেষ্ট গুৰুত্ব আছে। এই তত্ত্বটোৱে ব্যক্তি স্বাৰ্থতকৈ সামাজিক স্বাৰ্থক অগ্ৰাধিকাৰ দি এখন আদৰ্শ ৰাষ্ট্ৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ ক্ষেত্ৰত সহায় কৰিছে।

০৬.৭ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্ৰন্থঃ

1. Dhariwal, U.K. (2008). *Western political thought*. New Delhi: Arise Publishers & Distributors.
2. Gogoi, P. (2007). *Degree political theory*. Guwahati: Banalata Publication.
3. Jha, S. (2010). *Western political thought: From Plato to Marx*. New Delhi: Dorling Kindersley.
4. Johari, J.C. (1994). *Traditions of political thought*. Bombay: Himalayan Publishing House.
5. Nelson, B. R. (1996). *Western political thought: From Socrates to the age of ideology*. New Delhi: Dorling Kindersley.
6. Robert. P. & Sutch, P. (2005). *An introduction to political thought: A conceptual toolkit*. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributers.
7. Singh, G. (Ed.). (2008). *Western political thinkers*. New Delhi: Omega Publications.

অসমীয়া গ্ৰন্থঃ

1] পাল, কৃপেশ চন্দ্র আৰু নায়ক, প্রতুল চন্দ্র [2005]¼ *স্নাতক মহলাৰ ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদ।* গুৱাহাটী ঃ অৰুণ প্রকাশন।

W ৬.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অশুদ্ধ।
২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ জন সার্বভৌমত্বৰ প্রতিষ্ঠা।
৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ সাধাৰণ ইচ্ছা।
৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অসীম, অবিভাজ্য আৰু অহস্তান্তৰযোগ্য।
৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ শুদ্ধ।
৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ জনসাধাৰণ।
৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৰুছোৰ সাধাৰণ ইচ্ছাতত্ত্বৰ দুটা আঁসোৱাহ হ'ল-

১) সমালোচকসকলৰ মতে সাধাৰণ ইচ্ছাই মানুহক জীয়াই থকাৰ অধিকাৰ প্রদান নকৰে। যিহেতু সকলো মানুহেই সাধাৰণ ইচ্ছাৰ অংশ, সেয়েহে সকলোৱে সকলোৰে দ্বাৰা গ্রহণ কৰা সিদ্ধান্ত মানি চলিবই লাগিব। যদি সাধাৰণ ইচ্ছাৰ ভিত্তিত গ্রহণ কৰা সিদ্ধান্তৰ বাবে এজন ব্যক্তিৰ জীৱন বিপন্ন হয়, তেতিয়া সেই ব্যক্তিজনৰ ওচৰত সাধাৰণ ইচ্ছাৰ সিদ্ধান্তক অনুসৰণ কৰাৰ বাহিৰে আন কোনো বিকল্প নাথাকে।

২) সাধাৰণ ইচ্ছা ইয়াৰ উদ্দেশ্যৰ ক্ষেত্রতো সমস্যাযুক্ত। সাধাৰণ ইচ্ছা অনুসৰি মানুহে সমূহীয়া কল্যাণৰ বাবে চিন্তা কৰিব। কিন্তু, সমালোচকসকলৰ মতে কোনোবাই সমূহীয়া কল্যাণৰ বাবে চিন্তা নকৰিবও পাৰে। এই ক্ষেত্রত যদি মানুহৰ ওপৰত বল প্রয়োগ কৰা হয়, তেতিয়া মানুহৰ স্বাধীনতা নাথাকিব।

M ৬.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) বস্তুধর্মী প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ ৰুছোৰ প্রথম আৰু দ্বিতীয় সামাজিক চুক্তিৰ মূল ভিত্তি কি?
প্রশ্ন ২ ঃ সাধাৰণ ইচ্ছা বুলিলে কি বুজে?

(খ) ছুটি প্রশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ ৰুছোৰ সামাজিক চুক্তি তত্ত্বটো চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।
প্রশ্ন ২ ঃ ৰুছোৰ সাধাৰণ ইচ্ছাৰ যিকোনো চাৰিটা বৈশিষ্ট্য আঙুলিয়াই দিয়ক।
প্রশ্ন ৩ ঃ "সাধাৰণ ইচ্ছা উৎপত্তিগতভাৱে, উদ্দেশ্যগতভাৱে আৰু গঠনগতভাৱে সাধাৰণ।" চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

(গ) ৰছনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ ৰুছোৰ সাধাৰণ ইচ্ছা তত্ত্বটোৰ সমালোচনাৰ সৈতে বিশ্লেষণ আগবঢ়াওক।
প্রশ্ন ২ ঃ ৰুছোৰ সামাজিক চুক্তি তত্ত্বটো আলোচনা কৰক।
প্রশ্ন ৩ ঃ ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰাৰ ইতিহাসলৈ ৰুছোৰ অৱদানৰ বিষয়ে মূল্যায়ন কৰক।

****